

Каменик

издање
шумадијске
епархије

1987
2

Господе, гај га буџе у напредак!

(Псалам 118 : 25)

Пред вами је, драги читаоци, педесети — јубиларни број нашега листа: „Каленић“ је почeo излазити 1979. године. Намењен да, као епархијски лист, до-принесе верском и моралном уздизању верника Шумадијске епархије. „Каленић“ је, најпре, излазио у 3.000 примерака. Први број је врло брзо распра-дат, што се није могло ни наслути-ти. Следећи број се одмах појавио у тиражу од 5.000 примерака. Убрзо су почеле да стижу поруџбине и изван наше Епархије. Јављају се претплатни-ци и из иностранства.

У другу годину свога излажења „Каленић“ је ушао са тиражом од 7.000 примерака. Јављају се и сарадници ко-ји своје дописе шаљу Уређивачком од-бору. Пристизала су и писма читалаца који су давали своја мишљења о листу. Била је то велика морална подршка Уредништву. Није изостала ни материјална помоћ наших читалаца, па не можемо пропустити и ову прилику да им се на тој љубави најсрдачније захва-лиммо.

Из године у годину „Каленић“ је ула-зио у домове наших верника са жељом да утоли све већу глад и жеђ савреме-ног человека за вечним истинама, јер ма-теријално напредовање без духовног и моралног напредовања може да запад-не у кризе и невоље које ствара сâм човек.

Речи Спаситељеве „Идите, дакле, и научите све народе крстести их у име Оца и Сина и Светога Духа, учени их да држе све што сам вам заповедио“ (Мт. 28 : 19—20), и „проповедајте јеван-ђеље сваком створењу“ (Мк. 16 : 15) — су основна мисао „Каленића“: духовно и морално напредовање народа Божи-јег на путу истинског добра и вечног спасења.

Живот у овој долини плача“ постаје све сложенији и, из дана у дан, све ком-пликованији. Замарају нас свакодневне бриге и троше свакојаке битке за оп-станак на овој планети, у овом растро-јеном и загађеном свету — у свету жи-вотне борбе, немилосрдног отуђивања, пуног мржње, незасите похлепе, шире-

ња све страшнијих болести, свetu атом-ског доба које прети уништењем же-вота на овој нашој планети — Земљи, па и уништењем ње саме... Свакоднев-но слушамо о томе како се и природа, извор нашег биолошког постојања, све више умртвљује и постаје неплодна, пошто ју је сам човек оскрнавио. А човек — хришћанин је тај који има моћ да побеђује зло слушајући глас Божји. Кроз Цркву засијао му је лик Богочовека Христа, који је у Себи сје-динио оба света, да би човека учинио поново бесмртним. И тако човек по-стаје сарадник у обнављању света, до-стојан бесмртности у плану вечног по-стојања у Богу.

У последњим часовима Свога овозе-мајског живота, а пре поласка на Гол-готу, Господ Исус Христос у Гетсиман-ском врту обраћа се Свом небеском Оцу: „Оче, дошао је час, прослави Си-на својега, да и Син твој прослави те-бе; као што си му дао власт над сва-ким телом, да свemu што си му дао, даде живот вечни. А ово је вечни же-вот да познају тебе јединога истинито-га Бога и кога си послао Исуса Христа“ (Јн. 17 : 1—3). Из Спаситељевих речи „... да познају Тебе јединога истинито-га Бога“, јасно се огледа не само Божија љубав према људском роду, већ и смисао и циљ човеков на земљи: да упозна вољу Божију тј. да дође до бо-гопознања.

Живимо у времену када човечанство поново зида вавилонску кулу. А речи Господа нашега Исуса Христа „Без ме-не не можете чинити ништа“ (Јн. 15 : 5), свакодневно се потврђују. Ниједан век, ниједна епоха човечанства није ове ре-чи Спаситељеве потврдила изразитије и јаче него што их је потврдило ово вре-ме. Узалудни су сви проналасци и сва чуда савремене технике, јер само по-вратак Богу може спasti свет из хаоса и духовног сиромаштва.

Пођимо за Њим који нам поручује: „Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити“ (Мт. 11 : 28).

„Каленић“ куца на вратима срца на-ших верника и читалаца, и поручује им да пођу за Господом својим, који је је-дина нада наша и радост наша; јер је Он једини наш Пут, необорива Истина и Живот у изобиљу.

Кроз „Каленић“, драги читаоци, до-лазите до богопознања, а то је човеку, у овом свету и животу, ради оног веч-ног света и истинског живота, „једино на потребу“.

Хвала вам на свакој подршци и по-моћи; останите и даље с нама; дружи-те се с „Каленићем“ и подржавајте нас у нашем богоугодном делу, на путу бо-гопознања из кога се рађа истинско бо-гољубље и човекољубље..

Икона — извор богопознања

Ове године Православна Црква просла-вља велики јубилеј, хиљаду двеста годи-на од победе над иконоборцима. Јуби-леј су прилика да се вратимо у исто-рију и прошлост догађаја који се обе-лежавају, па нам је и овај Јубилеј при-лика да поново прођемо кроз историју и прошлост увођења и поштовања ико-на у Православној Цркви. Поред упо-знавања са постаком и развојем икона, ово подсећање ће нам помоћи да схва-тимо смисао и значај богопознања кроз иконе.

Православна иконографија је најте-сније везана за православну теологију. Рани теолошки спорови, специјално уче-ње о двема природама у Господу Исусу Христу, су припрема за доцнију појаву снажног покрета против поштовања икона. Међутим, корене за размили-ажење и контраверзију треба тражити још у старозаветној забрани сликања — представљана — једнога Бога. Та забра-на је од првих и раних хришћана раз-личито схваћена. Док је она блаже схваћена код једног дела хришћана из паганства, строжије и чвршће је схва-тана од јудео-хришћана, хришћана из јерменства и сиријанства. Замршености око поштовања икона веома су допри-нели и апологете раног доба окупљени око Оригена. Та група, која је била под утицајем платонистичке духовности, одбацивала је поштовање икона. Чудно је, или тачно, да је мухамеданство до-принело борби против икона. Мухаме-данство је прогласило паганством хриш-ћански учење о Светој Тројици. Па као реакција на такво схватање муха-меданаца, а у исто време и као поку-шај оповргавања овог схватања био је одбијајући — негативан — став према сликању Спаситеља Христа. Уствари, главни проблем иконоборства, дошао је са поља христологије. Пренето на терен иконе, немогуће је сликати две приро-де Христове. Пошто се, по њима, Хри-стос не можесликати, то ни друге ико-не нису потребне, уствари, недопустиве су у Христовој Цркви. Скретању иконо-борца са правог пута највише је до-принело њихово схватање да икона треба да је истоветна или једнобитна са оригиналом, са прототипом.

**Успеније (уснуће, упокојење) Пресвете Богородице, фреска из манастира
Драче, 1735. године.**

Иконоборство је било врло жилаво и упорно, и као такво достиже свој највећи дomet у седмом и осмом веку. Поготово потпомогнуто од византијских царева Лава III и Константина V Ко-пронима, иконоборство је у једном тренутку запретило да потпуно искорени употребу икона у Византији и широм других делова православног Истока. Чак се цар Константин V умешао у спор и на тај начин што је објавио богословске трактате против поштовања икона. Дуга, упорна и тешка борба са иконоборцима завршила се сазивањем и одлуком Седмог васељенског сабора, одржаног у Цариграду 787. године. Та одлука у изводу гласи:

„Слика, или икона пошто је јасно одвојена од божанског модела, може да буде предмет само релативног поштовања или одавања части, а не обожавања, које је резервисано једино за Бога“.

Ова ауторитативна и јасна дефиниција Васељенског сабора прецизно искључује обожавање икона, што се често приписивало византијским хришћанима. Одлуку, која је донета пре дванаест векова, није било лако спровести у дело. Требало је још дugo времена, борбе и страдања да, се дође до циља и иконе потпуно врате у православне храмове. То се десило 843. године, када је царица Теодора свечано вратила иконе у свете храмове и обезбедила им припадајуће место.

Другачије је било схватање простира и укравашавања места, катакомби и других тајних места, у којима су се рани хришћани окупљали на богослужбене скупове, а другачије после добијања слободе Миланским едиктом 312. године. Као резултат новонастале слободе је и жеља тадашњих хришћана за декоративним богослужбеним амбијентом, наравно, који је у складу са хришћанском традицијом и веровањем. Тако долази до све већег уобличавања и усаглашавања иконографије са хришћанством. Тако је дошло и до жеље и реализације сликања пре свих Господа Исуса Христа, па Пресвете Ђеве Марије, затим Претече и Крститеља Јована и светих Апостола... Свакако да је врло важна била аутентичност ликова, због чега се и трага за аутентичним ликом, пре свих Спаситеља и Пресвете Богородице, као и других личности сликаних на иконама. Овим усаглашавањем и реалним, по тадашњем веровању и традицији представљањем — сликањем — ликова на иконама, обезбеђивана је још већа присутност онога, или оних који су насликаны на иконама. Ова присутност је била сасвим реална за оне који су поштовали иконе: за њих је ова мистична реалност била заиста права реалност.

Замерке иконобораца да је немогуће представити Бога у Његовој суштини, да је иконопоштовање равно идоло-

поклонству, да је немогуће представити светост светих људи, итд. је погрешно схватање и тумачење иконопоштовања. Нико од иконопоштоваљаца није тврдио да је могуће оно што им иконоборци приписују. Али је могуће изразити поштовање, ступити у везу и успоставити бржу и приснију молитвену заједницу са субјектом насликаним на икони, у амбијенту у коме су приказани ликови Спаситеља, Богородице, духовни свет и Божји свеци. У сваком случају није идолопоклонство када се молимо пред иконама и потпуно предамо ономе коме се молимо. Још мање је то ако се субјекту иконе узносе само молитве хвале и поштовања. Само овакво схватање поштовања икона је православно поштовање икона.

Иконографија се формирала и развила као функција богопоштовања, богослужења. Што даље идемо у старо-византијску уметност, или старо српско сликарство, јасно се види функционалност икона. Уствари, на овај начин је видљиво приказана богослужбена заједница нас живих учесника у богослужењу, и оних који су променили светом и удостојили се Небескога Царства. То је, уствари, вечна богослужбена заједница свих чланова Цркве, без обзира у коме се свету налазе — видљивом или невидљивом. Та заједница се приказује на иконама у светим храмовима са одређеним и реалним саставом и

улогама у тој вечној Божјој заједници. На овај начин, кроз мистични идентитет иконе и представљеног лика, остварује се присуство насликаног. Ово ван-емпириско представљање је разлог зашто је иконостас у храму, зашто су зидови прекривени иконама, зашто и у домовима имамо иконе.

Поред оваквог схватања о реалној присутности насликаног, смишо икона је и учитељски. То је визуална веронаука, то је средство учења кроз иконе. Ово је ликовни начин писања биографија, описи догађаја. Ма како било, икона је везана за богослужбену функцију присутности, присутности којом се постиже заједничарство нас са представљеним, а чиме се, опет остварује наша надградња на том пољу.

Сликање Господа Исуса Христа са Оцем и Духом Светим, јасно нас одводи и уздиже ка поштовању Бога Створитеља, Спаситеља и Утешитеља. Иконе нашег Спаситеља уздижу нам мисли, испуњавају наша осећања, проводи нас са Њим кроз цео Његов искупитељски и спаситељски рад за нас. Тако долазимо до врхунског хришћаниновог доживљавања — евхаристијског сједињења са Господом Исусом Христом. Богородичине иконе нас подсећају на људски род, на прамајку Еву. Одводе наше мисли ка спасењу кроз Богомладенца, на оптимизам људи просданих Богу, као што је Пресвета Дјева била предана служењу Богу и људима. Иконе многобројних светитеља и мученика подвлаче њихово присуство, њихову мистичну заједницу са нама. Затим нас подсећају на оне вредности за које су живели, па и животе полагали, на одрицања и страдања, за оно зашта су живели. Иконе анђеоског света, такође, подвлаче њихово реално присуство у богослужбеној заједници. Гако храм, у току богослужења, постаје вечна заједница вечна божанска литургија која се не може обичним људским умом схватити, објаснити или упоредити. Овде надземаљско и ванземаљско постаје реално, постаје део оних који су део те заједнице.

Даље, поред увођења у евхаристијску заједницу са Господом Исусом Христом, иконе нам указују на мисију Његове Цркве у овоме свету. Указује нам на Цркву као инструмент воље Божје, који је у Његовим рукама. Даље нам указује, да је Она пут који се саопштава воља Божја и да се кроз њу врши спасење људи. Још нам указује, да је Црква свeta породица чији је Отац на небесима, и да је смишо нашег живота на земљи у тежњи и раду и, на крају, остваривању вечне заједнице са Оцем нашим који је на небе-

сима. И да се у овој вечној заједници сједињују: прошле, садашње и будуће генерације.

Посматрано изворно, као уметност, иконографија Православне Цркве је апсолутно реалистичка. Она се уметнички састоји у подударности каснијих остварења са оригиналом. Уметник је тај који преноси а не ствара. Он није аутор него интерпретатор. Свакако да уметник уноси и своје елементе, али само у уметничко усаглашавање и преношење оригиналала. Због тога су православни уметници били свесни да њихово остварење **није само уметничко дело** коме људи треба да се диве, него молитвено-уметничко дело које ће нас сједињити и кроз себе извести за тренутак, или на неко време, из овога света и увести у спонтану реалност, Божју реалност. Баш због овога, ова уметност је немерљива са уметношћу искључиво сензуалних овоземаљских остварења. Свакако да је иконографија као уметност, формално овоземаљска док је наменски и функционално ванземаљска. Због тога, композицији лика, или ликова, сцена и боја је, такође, својеврсна теологија. Ова визуелна лепота, боље речено високоуметничка остварења, су теологија кроз молитвено доживљавање Бога у заједници са представљеним на иконама. Као таква, она је и теологија и хришћанска антропологија.

Икона, сама посеби, је створена, мртва ствар. Али као облик натприродног Откривења, као облик богослужбене функције јесте жива функција. Кроз духовни свет и светитељи и на овај начин опште са овим светом и човеком у њему. Због тога, суштина православног схватања иконе не састоји се у облицима, нити у обожавању, него у учењу о мистичном идентитету који постоји између иконе и онога кога она представља. Као објект намењен богоштовању и богослужењу место им је тамо где се врши богослужење, или где се у молитви обраћамо Богу. Само тако, у тој њиховој функционалној улози, оне ће бити извор богопознанja.

Н. Гргуревић

ОДЛУКА

VII ВАСЕЉЕНСКОГ САБОРА (787. год. у НИКЕЈИ)

ПОШТОВАЊУ ИКОНА

Милошћу Божијом, а сходно указу побожног и христољубивог цара Константина и царице мајке Ирине, сабрао се овај Свети и васељенски сабор, ево, по други пут у славном митрополијском граду Ницеји, у храму свете Софије (тј. Божије Премудрости).

Настављајући традицију Католичанске (васељенске, свесветске) цркве, овај сабор је одлучио да дефинише и објави следеће:

Поставивши себи узвишени циљ — служење Истини, побожним и пажљивим трудом ништа не одбацимо (од учења и вере Цркве), нити пак ма какву новину додасмо, већ сва учења Католичанске цркве у њиховој целовитости сачувасмо.

Као верни следбеници и наследници претходних шест васељенских сабора, све, на њима донете, одлуке потврдимо.

У свакој побожности и брижноме труду око Истине, објављујемо да:

— високодостојне и свете иконе, које су, као и образ (тј. слика) Часног и животворног Крста, бојама насликане, или пак у мозаику, или од каквог племенитог метала начињене, ове иконе дакле — морају бити освећене и у светим храмовима са највећим поштовањем чуване.

На исти начин треба поступати и тако односити и према светим утварама (богослужбеним предметима) и одеждама црквеним, а то се исто односи и на иконе, које су на зидовима и плочама — по приватним кућама и јавним путевима.

Свуда би, најпре, требало поставити образ (лик) Господа, Бога и Спаситеља нашег Исуса Христа, а затим: Пресвете Владатељке наше — Богородице, па онда: сваке хвале достојних анђела, као и свих светитеља Божјих.

Сви они који, гледајући свете иконе, пониру у ликове на иконама приказане, сви они, дакле, у себи треба да оживе сећање и да оживотворе личност, или догађај са иконе.

Богомати са Богодететом на крилу и Арханђелом Гаврилом — фреска из манастира Никоља код Шаторње. Манастир је 1425. године подигао Никола Дорјановић, властелин деспота Стефана Високог.

Икони се указује пуно поштовање, али јој не припада и обожавање, јер по вери коју исповедамо, наше обожавање припада само Троједином Богу! Иконоштовање је, dakле, веома близко оном побожном чину који се изражава приношењем тамјана и паљењем свећа.

Исто такво поштовање (као и икона-ма) доликује и представи Часног и животворног Крста, Светом еванђељу, као и светитељским моштима, баш као што нам је остао побожни обичај од отаца Цркве.

Поштовање које се указује икови упућује се, у ствари, њеном праобразу, праслици. Свако, dakле, ко се према иконама с поштовањем односи, он, преко њих — иконâ — поштује и слави на икони приказану личност, или садржај приказаног догађаја.

А сви они који се усуде другачије да умују, или шта више тако и друге да

уче, или — по угледу на јеретике — да Свето предање Цркве почну извртати, а и они који су намерни да било какву безумну фантазију уведу, или пак да ма коју у цркви освећену ствар униште — било да је то Еванђеље, или остале украшене (црквене) књиге, или приказ Часног Крста, или било коју од иконâ, или део светитељских моштију — сви такви, као и они који се према свему наведеном у своме понашању и својим речима држко и недостојно односе, а што се закону црквеном противи, као и они који узимају Богу посвећене, а за свето богослужење освећене утвари, или пак било шта из манастира себи присвоје — па то почну користити као профане ствари, такви — ако су у рангу епископа, или каквог другог црквеног служитеља — да буду свргнути, а ако су монаси, или лаици — нека буду удаљени од Св. причешћа.

Молитва

ИЗ ЧИНА БЛАГОСИЉАЊА
И ОСВЕЂЕЊА ИКОНЕ
ПРЕСВЕТЕ
И ЖИВОНАЧАЛНЕ
ТРОЈИЦЕ

ГОСПОДЕ БОЖЕ, кога у Светој Тројици славимо, Тебе не може ни ум схватити, нити је реч кадра да Те искаже. Ми верујемо онако како научисмо из Светог писма и од учења апостола који су проповедали реч Божију, и тако исповедамо Тебе, Бога — Оца који нема почетка, и јединосушног (једнобитног) Сина Твог, и Духа Твог који је с Тобом на престолу и који има с Тобом исту природу.

И као што нам Свето писмо Старог завета казује о Твом јављању у виду три анђела оном преславном патријарху Аврааму,

а у новој благодати Отац се јави у гласу, Син телом на Јордану, Дух Свети у виду голуба;

и опет, Син, који се телом узнео на небо и седи са десне стране Бога, послало је апостоле Духа, Утешитеља, у виду огњених језика;

и на Тавору Отац у гласу, Дух Свети у облаку, а Син се тројици ученика показао у најсјајнијој светlosti;

тако — ради сталног сећања — Тебе, јединог слављеног Бога исповедамо не само устима, него и икону сликамо, али не да бисмо је боготворили, него да бисмо, гледајући њу телесним очима, духовним очима гледали Тебе, Бога нашег, и поштујући њу славили и величали Тебе, Творца, Искупитеља и оног који нас освећује, и сећали се Твојих безброжних доброчинстава. Јер поштовање слике прелази на оно што она представља.

И тако, ставивши ову икону с побожном намером, коју смо већ споменули, пред Твоје величанство, просимо, молимо и Твоје милосрђе преклињемо: по-гледај милостиво на њу и пошаљи свој небески благослов, и у своје трисвето име благослови је и освети, да би они, који је побожно поштују и пред њом се Теби смирено клањају и са вером моле, нашли милост и добили благодат, и да би били слободни од свих беда и жалости, да би добијали оправштја грехова и да би били достојни небеског царства: благодаћу и милосрђем и човекољубљем, Тебе јединог Бога који у Тројици славимо — Оца и Сина и Светога Духа — коме нека је слава сада и увек. Ами и н.

Проплакала икона Мајке Божије у Чикагу

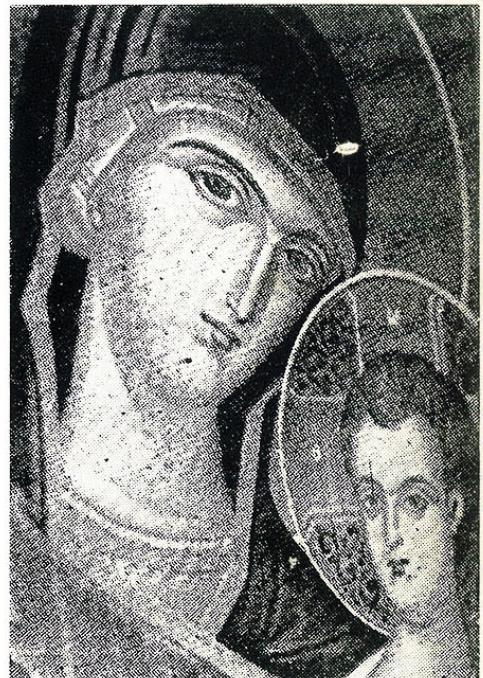
Петог децембра 1986. године проплакала је престона икона Пресвете Богородице на иконостасу албанске православне цркве Светога Николе у Чикагу. Вест о овом догађају је неколико недеља објављивала сва америчка штампа и све телевизијске станице. Приказујући икону Пресвете Богородице, храм и народ у храму, а такође и у редовима ван храма, телевизија је упозоравала све оне који су желели да посете овај храм, да се наоружају стрпљењем од неколико часова, а с обзиром на дугачке редове у току свакога дана.

Сузе теку из оба ока и десне руке Пресвете Богородице, са иконе која је насликана на платну пре десет година од стране једног грчког сликарa, који данас живи у Њујорку.

Црква Светога Николе припада Албанској православној епархији, чији је епископ Марко (Липа) недавно преминуо. Ова Епархија се, иначе, налази у саставу Васељенске патријаршије са седиштем у Цариграду.

Од петог децембра црква Светога Николе је постала најпосећенија црква у Чикагу, граду где живи неколико стотина хиљада православних верника различитих националности. Православни свештеници разних јурисдикција долазе свакога дана у овај храм, служе литургије, бденија и акатисте у храму који је стално пун не само православних верника, већ и римокатолика и протестаната различитих деноминација. Гардох ове цркве је један архимандрит по народности Сиријанац (пореклом из Антиохијске православне патријаршије).

Првог јануара ове године, Преосвештени епископ шумадијски Сава, у пратњи ђакона Зарије Божовића, посетио је овај храм и поклонио се овој најновијој чудотворној икони Православне цркве.

Чудотворна икона Пресвете Богородице на иконостасу албанске православне цркве Светога Николе у Чикагу.

Народ у Чикагу посматра икону која плаче у албанској цркви Светога Николе.

Молитва Пресветој Богородици

Пресвета Владичицо Богородице, светости помрачене душе моје, надо, заштито, прибежиште, утехо, радовање моје, захваљујем Ти што си ме недостојног удостојила да будем причесник пречистога Тела и пречасне Крви Сина Твога. Но Ти, која си родила истиниту Светлост, просвети умне очи срца муга; Ти, која си родила извор бесмртности оживи ме умртвленог гресима; Ти, која си нежно — милостива Мајка милостивог Бога, помилуј ме и дај ми умилење и скрушеност у срцу, и смиреност у мислима мојим, и повратак из ропства помисли мојих, и удостој ме да до последњег даха свог неосуђеног примам светињу пречистих Тајни на исцељење душе и тела, и дај ми сузе покајања и исповести, да бих Те певао и славио у све дане живота свог, јер си благословена и прослављена вавек. Амин.

Порекло хришћанске уметности

Хришћанска иконографија и хришћанско иконопоштовање, и поред свих својих особености, садрже у себи и дах оних цивилизација и култура које су претходиле хришћанству. Хришћанска култура — уопште и хришћанска уметност — посебно јесу одсјаји новог схватања и доживљавања света и новог система вредности, али се њихов развој дешавао у времену и простору које је у себи још увек снажно носило и пе чате других традиција и култура.

Ради потпунијег разумевања хришћанске уметности, потребно је осврнути се и на оне културне утицаје којима је хришћанство, у своме настанку, било окружено. И само хришћанство је било принуђено да отворено погледа у очи околним религијама и културама, да би што прикладније испунило задатке своје мисије. Овде ће посебно бити речи о три најважнија културна утицаја, којима је било окружено хришћанство: о јудејском, хеленском и римском утицају.

Јудејски утицај је од посебног значаја, јер је управо на јудејском тлу отпочела хришћанска историја спасења. С друге стране, недопустиво би било занемарити хеленски утицај, јер је управо грчка култура била та која је највише утицала на формирање духовне физиономије источног дела Средоземља. А шта би тек значило запоставити римски утицај, утицај оне цивилизације и културе која је, у периоду настанка хришћанства, била у сржи политичке и културне моћи простране империје, па самим тим и најшире делом ондашњег света?

Већ из Декалога знамо какав је могао бити јудејски став према сликама и киповима: „Не гради себи лика резана нити какве слике од онога што је горе на небу или доле на земљи, или у води испод земље“ (II Мојс. 20: 4). Јевреји су се, мање или више, скоро увек строго придржавали те забране

Свети Пахомије и Архангел Гаврил, фреска из манастира Никола код Шаторње.

Што се опет тиче сликовног приказивања осталих бића и ствари, ситуација је другачија — јер је и Библија о томе другачије говорила. Тако у Другој књизи Мојсијевој — истој оној, дакле, у којој је и забрана прављења лица Бога — читамо и ово: „А шатор ћеш начинити од десет завеса од танкога платна узведенога и од порфире и од скерлета и од црвца; и по њима да буду везени херувими“ (II Мојс. 26: 1). А у Првој књизи о царевима, пише: „А у светињи над светињама начини два херувима од дрвета маслининова“ (I Цар. 6: 23). И у свим описима Соломоновог храма, присутне су изузетно пластичне представе анђела, као и разног биља и цвећа.

У доба Макавеја Јudeјство долази у додир са хеленском културом, која је била далеко расположенија према ликовним приказима својих божанстава. Та хеленска особина је и те како утицала на стриктно и ригорозно придржавање оне заповести из Декалога. Примена те забране је била приметна чак и на јеврејским гробљима, где на гробовима не налазимо ништа осим биљне орнаментике. Чак и у римској доба срећемо сведочанства о јеврејској

ригорозности према ликовним представама. Тако, на пример, Тацит, у својој „Историји“ пише да на целој јудејској територији није видео ни један портрет било које истакнуте, или познате јудејске личности. Чак и средњи век наше ере зна за јеврејске протесте (у средњој и западној Европи) против слика, које, по јеврејском схватању, уништавају право и идеално сећање на неку личност.

Грци су сасвим другачије схватали ликовне представе, па су се другачије и понашали. „У класичној антици верско осећање поштовања божанства налазило је свој уметнички израз пре свега у култној статуи, која се постављала у храму“. Хеленски митови помињу чак и такве слике божанстава које је сам Зевс бацио са неба на земљу, дакле, ликове које није начинила људска рука. Веровало се да се у тим slikama налази посебна моћ, много јача од моћи које имају обичне, тј. људском руком начињене слике (одн. кипови). У такве слике (кипове) — божанског порекла, спадају представе богиње Атине у Троји и Атини, као и кип Артемиде Ефеске. Превазишавши магијске представе о сликама и киповима, хеленска

култура прелази од страха ка страхопштовању. Слике и кипови постадоше идентични са божанством. И баш у том и таквом односу народа према својим божанствима, поједини — критички настројени умови — видели су обесвећење и сујеверје пре свега. Философске критике нису остале без дејства и временом настаје један нови — продуховљенији — однос према појму божанства уопште. Та продуховљеност се јавља и као протест против ондашњих обичаја купања и помазивања слика и кипова. Тако је поново успостављена граница између божанства (и њихових ликова) и народних маса. Храм све више постаје станиште божанства, па сами тим и његовог кипа. Као посредник између божанства и народа служи жрец, који божанству приноси народне дарове (одећу, храну, пиће и сл.). Све је то утицало на народне маче, које су се све више осећале удаљене и напуштене од божанства. Један од оних који је приметио опасности од таквог развоја био је и Платон. Иако су за њега лично кипови били потпуно безживотне ствари, веровао је ипак да обожавање статуе може умилостивити божанство.

Римљани који су, у почетку, највероватније били без ликовних представа својих божанстава, временом су ипак оформили свој ликовни свет, врло сличан хеленском. Ваља напоменути да су Римљани ипак били много практичнији и чвршће везани за земљу од Грка. Главно мерило у ликовној уметности старих Римљана био је реализам. Они се тог реализма нису ни онда одрицали, када је требало приказати и нешто страшно и ружно. Рим је знао за две врсте ликовних представа: портрете значајних савременика и приказе важнијих историјских догађаја. Ове слике са приказима историјских догађаја су чак ношene и у поворкама, приликом тријумфалних парада римских императора. И баш под утицајем хеленског владарског култа, настаје и култ цезара у Римској Империји. Цезар Август је то упорно одбијао, али је зато Калигула то претворио у закон. Доласком сваког новог императора на власт и она најдуаљенија провинција је морала да добије портрет новога владара. Народ је био дужан да царском портрету указује исту част и поштовање као и са моме цару. Царски портрети су заузимали почасно место на свим свечано-

стима у провинцији. Ношени су у свечаним процесијама, уз мирис кадионог дима и светлост запаљених свећа. Ако упоредимо хеленски и римски однос према слици уопште, видећемо да су ликовне представе и у античкој Грчкој и у старом Риму биле део свакодневног живота, без обзира да ли је реч о ликовима божанства, владара, истакнутијих савременика, или др. Разлика је више осећања и срца у своје схватање кипова и слика, па су се, сходно томе, према киповима и сликама тако и понашали. Римљани су пак желели да преко кипова и слика пре свега вспитно делују, а исто тако им је била важна и естетско-украсна улога кипова и слика.

То су ето, у кратким цртама, три најснажнија културна струја у којима се јавља хришћанство. У том и таквом, према слици углавном расположном, свету, хришћанство је убрзо и само морало да пронађе пут своје сакралне уметности, уметности која ће се кроз векове винути у несагледиве висине и постати крајеугаони камен целокупне културне историје човечанства у току скоро два миленијума.

Милош М. Весин

УНИЈА И УНИЈАТИ (5)

Унија у Русији

Припреме за унијаћење Руса

Откуд унија у Русији, и то највећа и најжешћа у историји латинског унијаћења православних, често се питају многи којима је позната традиционална оданост Руса православљу. Питања су веома честа особито после 1946. год када је Руска православна црква свечано прославила четрдесетогодишњицу повратка у своје крило око четири милиона бивших унијата у јужним областима земље, после тристапедесетогодишњег туторства Католичке цркве и Рима. Око четири милиона! Скоро половина свих унијата које је Католичка црква у својој вековној историји унијаћења православних успела да придобије.

Да би се феномен уније у Русији разумео, треба имати на уму неколико историјских и географских чињеница:

— Папе су од самог крштења Руса у десетом веку, па све до наших дана имали претензију да руском православљу наметну, директно или индиректно, своју власт. При томе су се служили свим средствима: политичком и војном силом световних католичких владара или ритељских крсташких редова, пропагандом, латинском просветом у којој су били ангажовани нарочито језуити. И у наше време, када је изгледало да је православљу у Русији дошао крај, у Риму се оснива теолошки институт „Русикум“ ради припреме нових, свакако не православних, кадрова за Русију.

— Пољска и Литва, инфициране католицизмом, имале су под својом управом више од сто педесет година велики део руских територија. Смоленск, Полоцк, готово цела Украјина у сливу река Дњепра, Десне и Оке, припадали су Пољској. У то време је град Кијев био скоро у центру пољсколитванске државе. Рука литванског кнеза Витолда се протезала чак до Москве. Он је од 1425. до 1430. год. био регент свог малолетног унука, будућег великог кнеза московског Василија II.

Ратоборне пољске трупе, уз помоћ и по иницијативи папства, заузеле су чак Москву 1610. год. На московски руски престо је био доведен и „ крунисан“ цар католик Гриша растрига и „царица“ Марина) у кремљске цркве унете су

оргуље и католичка миса. Када су се Пољаци 1612. год. под притиском народних устаника на челу са Мињиним и Пожарским морале повући, разрушили су само на најужем подручју Москве око 480 православних цркава! Стога није ни чудновато да је на једном стубу у Москви уклесано да је „пољско нашество“ било горе него татарско и сравњивано је са кугом, која је некада пустошила Русију.

— Унија, која је ушла у историју као „Брест-литовска“, није настала у Русији, него на руским територијама које су биле под пољском окупацијом, а унија, која је ушла у историју под називом „Ужгородска унија“ из 1646. год. настала је на територији западне Украјине, која је тада била под Аустро-Угарском.

Рани насртaji Рима и полемике

Непосредно по пријему хришћанства из Византије 988. год. — када Црква још није била подељена на источну и западну — римске папе су покушавали да новособраћене хришћанске области потчиње под своју јурисдикцију. О томе сазнајемо из сачуваних докумената о полемици руских митрополита током једнаестог и дванаестог века. Тако митрополит Леонтије пише против употребе бесквасних хлебова у латинској литургији. У спису „Препирке са латини-

ма" епископ Георгије набраја двадесет седам латинских заблуда. Његов наследник, Јован II, полемише са антипапом Климентом III о његовом предлогу уније, односно присаједињења Руске цркви Риму. Преподобном Теодосију Печерском приписује се спис „О вери православној и латинској“ у коме указује на догматске и обредне разлике и на латинске претензије у односу на православне. У том документу се православним „најстрожије забрањује свако општење са латинима“. Сваакко, није то било без разлога.

Русија под Татарама и латинска пропаганда

У тринаестом веку је Русија потпала под татарски јарам (од 1227. до 1480). Кијев, престоница великог кнеза и сверуског митрополита, био је 1240. год. заузет и разрушен. Митрополит Јосиф је побегао у Цариград, тврде, нешто из страха а више из политичких разлога. У то време је византијски цар Михаило Палеолог покушавао да са Татарама склопи „мирне договоре“, ради ефикасније борбе против Латинског Царства (1204—1261). Било је нормално да митрополит, као високи представник Византије у таквој ситуацији буде повучен из Русије, која је ратовала са Монголима. Тада је васељенски патријарх одобрио да домородац, епископ Кирил, буде најпре вршилац дужности руског митрополита (1242—1249), а од 1249—1281. год. да буде и митрополит кијевски и целе Русије.

Митрополит и велики кнез, задржавајући и даље своје титуле кијевског кнеза и митрополита, преселили су се у северне области земље — у Владимир. После првих тешких обрачуна са Татарама, кнежеви су увидели да су Татари релативно толерантни према православној вери, и да су спремни да признају њихова стара права и унутрашњу самоуправу. Већ 1245. год. Татари су званично предали власт над Великим Кнежевством Кијевским кнезу Јарославу Всеволодовићу, који земљом управља из Владимира. У Владимиру митрополит Кирил одражава чак и сабор епископа (1274. год.), на коме се дефинише права вера. На сабору се усваја превод номоканона — зборника црквених прописа. Интересантно је да је овај номоканон преведен на руски са Номоканоном нашега св. Саве.

Западни велики кнез, Данило Романовић, у кнежевству Галицијско-волинском, се окреће Западу. Он се нада да ће преко римског папе добити помоћ против Татара. Папе постављају услов: потчињење Православне цркве Риму. Данило даје своју сагласност на такав

савез 1249. год. Као награду за одрицање од своје православне вере, бива од папског легата крунисан за краља 1252. год. у граду Дрогичину (Гродно). Добио је круну, али војну помоћ против Татара није добио. Стога је раскинуо савез са римским папом 1257. год. и вратио се православљу. Папа га је „због вероломства“ анatemисао. У то време римски папа шаље и латинске ритере крстосце да се боре, не против Татара, него против руских „шизматика“. Дошло је до чувене битке на Чудском језеру, у којој је Александар Јарославић, прозвани Невски, до ногу потукао латинске крсташе.

Први унијати у Кијеву

После пустошења Татари су се повукли на исток и југ и основали своје државе — ханате кримски и казански а у подручју Волге, са седиштем у Сарају била је Велика хорда. На миг и уз помоћ Запада у разрушеном Кијеву се појављују двојица узурпатора: „велики кнез“ „Михаило Чедниговски, и самозванац „митрополит“ Петар, који над собом признају папску власт Заузврат, папа им је обећао помоћ и против легалног кнеза и против Татара. Као што је то обично бивало, и овога пута је помоћ изостала. Пред казненим татарским четатма „велики кнез“ је побегао, заједно са „кијевским митрополитом“ — самозванцем, у Мађарску. Живели су тамо од папске помоћи. У актима сабора у Лиону из 1274. год. налази се и потпис кијевског митрополита Петра. Ради се о истој личности за коју се не може рећи да је била канонски кијевски митрополит, али је Петар свакако био први уљез унијатски, који се као епископ у Кијеву није могао ни задржати ни одржати.

Литва и Польска као инструменти латинства

Уговором у Креву 1385. год. Польска и Литва су се ујединиле у једну државу. Литвански велики кнез Јагело је постао заједнички краљ ове уједињене државе и родоначелник велике династије јагеонија. После овог историјског догађаја почиње убрзана и принудна латинизација. Треба подвући да су православни у Литви дванаестог и тринаестог века представљали већину становништва. Латинизација Литве је правдана политичким мотивима. Зависност православних од руског митрополита стварала је и политичку зависност од московског великог кнеза. Стога су польско-литвански владари усмерили своју политику у Литви у два правца: настојали су, пре свега, да у својој држави образују, од Москве издвојену, самосталну митрополију.

Упоредо са овим су радили на латинизацији и националном одрођавању, односно полонизацији. Захваљујући оваквим политичким амбицијама и чињеници да је средњовековна Польска била једна од водећих и веома утицајних католичких сила у Европи, кијевска митрополија (која је у то време била под пољском влашћу), неколико се пута одељивала и поново сједињавала са московском митрополијом. Цариградски патријарх је најчешће ове деобе накнадно одобравао и благосиљао, на инсистирање световних владара. У једној таквој деоби, или расколу, учествовао је и нама познати писац старе српске књижевности — Григорије Цамблак. Он је у Литви био неканонски проглашен за митрополита 1415. год. Раскол је трајао до Цамблакове смрти 1419. год. када је Литва поново признала над собом јурисдикцију московског митрополита Фотија (1408—1431).

Принудно католичење и унијање било је далеко теже од стварања „своје“ православне цркве. Од четрнаестог века па надаље, историја православља у пољско-литванској држави је историја притисака, страдања, као и отпора и борбе за очување своје вере и народности. Велику улогу у овој борби су одиграла световњаци, велики ревнитељи за очување своје вере, удруженi у такозване „патронате“ и „братства“.

У некомпромисној борби за уништење православља у Литви, истакло се неколико пољско-литванских краљева. Краљ Александар (1492—1506), био је један од првих ревнитеља католицизма. Он је био ожењен Јеленом, кћерком московског великог кнеза Ивана III. Јелена је била отворена заштитница и покровитељица прогоњених православљана у Литви. Али не задуго. Александар је са двора удаљио све православне, укључивши и послугу, па чак и краљичиног исповедника, и замену их латинима. Краљев саветник, фанатични бискуп Војћех Табор, на своје тражење добија од папе Александра VI (1500) повељу (булу) у којој захтева да се у држави кажњавају смрћу „упорни незнабоши и православни јеретици“. Дакле, више нису расколници, „шизматици“, него јеретици! Смоленски епископ Јосиф Болгариновић, притешњен репресалијама, приказао се унији са Римском црквом. Уз подршку краља Александра он бива, неканонски и самовласно постављен за кијевског митрополита.

Нису помагале ни политичке интервенције московског кнеза Ивана III. Морао је да свом зету објави рат. Так после заузимања делова Литве, дошло је до извесног затишија. Са отвореног гоњења и насиљног католичења, прешло се на перфидније притиске: поткупљи-

вања властеле, уцењивања, обећавања већих повластица и материјалних положаја. У сносу на ниже свештенство и народ, ситуација је, мање-више, остала непромењена. Целокупну владавину Александровог наследника Сигисмунда I (1506 — 1548) карактерише дволична политика према православљу. За његово време је Галиција административно припојена Польској. Сигисмунд у Литви продолжава политику последњих година Александрове владавине, а у польској Галицији долази до отвореног гоњења. Православни су били законом лишени свих грађанских права. Год. 1509. католички архиепископ у Лавову је добио од польског краља право да бира и поставља намеснике који ће управљати православним свештенством у одређеној територији. Намесници су, по правилу, били католици. Свештеничка достојанства и парохије су продавани чак и онима који нису имали ни формалних ни моралних услова да буду свештеници. Све се врши на основу далекосежног плана Латинске цркве. Требало је да свештеници, као народне вође, буду интелектуално, морално и духовно унижени и тако одвојени од народа.

Под краљем Сигисмундом Аугустом (1548—1572), који је иначе био либералан и склон протестантизму, епископске катедре и православни манастири су постали „бенефиције краља“. На основу ових „бенефиција“, кандидате за епископе је постављао краљ. Кандидати су веома често била световна лица. Има историјских података да је на једну катедру истовремено краљ именовао двојицу кандидата. Они су међусобне проблеме решавали сами — оружјем. Исто је било и са манастирима. За стаreshине манастира је краљ постављао и световна лица, с правом наслеђа. Управу су наслеђивала њихова деца, без обавезе да приме монашки чин.

За владавине Сигисмунда Аугуста, Литва је изгубила политичку самоуправу и ушла у састав јединствене польске државе (Скупштина у Лублину 1569. год.). Негде у то време, под покровитељством литванског канцелара Николаја Радзивила, у Литви се шири протестантизам. Библија се преводи на народни језик. Отварају се протестантске школе и штампарија. Многе угледне православне породице, да би се спасле од терора католицизма, прелазе у протестантизам. „Опротестантимаја што би не облатиниста и опољачитса“ (постанимо протестанти да не бисмо били латињени и пољачени) — било је гесло тога времена. Међутим, православље, помажући протестантизам и прихватајући га, било је још више ослабљено за борбу, која га је чекала, са језуитима.

Језуити као ударна песница католицизма

Рим се сучио са непокореним православљем и ширењем протестантизма. Стога он у Литвушаље (1569. г.) свој борбени монашки ред — језуите. У односу на православне, они примењују нови метод да би спровели унију. Држе красноречиве проповеди и учене дискусије. Засењују свечаним црквеним процесијама. Отварају школе, које су отворене и за православне. У Вилни су основали језуитску академију (1570), којој је краљ Стефан Батори (1575—1587) и Сигисмунд III (1587—1639). Користећи до максимума право „давања“ епископских катедри и манастирских управа, Батори је нарушио сва црквена правила и дисциплину и припремао држави одани кадар. Виша духовна звања су давана као награда за грађанске заслуге и покорност. Тако је, на пример, Батори дозвео на кијевску митрополитску катедру Онисифора Ђевочку, човека сумњиве вере, који се два пута женио. Сам Онисифор је на епископске катедре постављао људе сличне себи, а најчешће и горе од себе. Такви су били Леонтије Пељчицки, епископ пински, Дионисије Збиријуски, епископ холмски, Арсеније Бриљински, епископ пермишљски — сви ожењени, сви људи сумњиве вере, сви крајње богословске незналице и народна саблазан. Све је било потчињено личном богаћењу и грабљењу власти. Епископ изнајмљеном војском ратује против другог епископа. Такав је епископ холмски Теодосије Лазовски, који је са одредом од 2.500 наоружаних људи и девет топова заузео замак епископа красњенског и истерао га из епархије. Епископ луцки, Кирил Терлецки, доцније перјаница унијата, са изнајмљеним татарским четама вршио је упаде у земље суседних епископа. Или кијевски митрополит Силвестар Бјељкевић (1556—1567) који пљачка и присваја земље кијево-печерске лавре, на територији своје сопствене епархије!

Краљ Сигисмунд III, васпитник и оруђе језуита, пуних четрдесет пет година је упорно радио на потпуном ликвидирању православља у својој држави. Унија је била његова опсесија. Сматрао је да су после наведених припрема, за унију створени сви предуслови. Црквом су управљали недостојни, поткупљиви, неморални и властолубиви пастири. Влада има следећи план: довољно је за унију задобити само епископе, тој и таквој унији дати силу и ауторитет државног закона и ствар је готова. Народ и свештенство тако ставити ван закона, уколико не буду следили својим пастирима. Колико су латини били наивни оптимисти види се и из овог примера: Папски нунције Болоњето предложе краљу да позове и самог цариградског, васељенског патријарха да се пресели из Турске у Вилну или Лавов, да ту

цијална школа, намењена искучиво руским дечацима. Општа настава је била на висини, али је све било усмерено на то да се преко деце делује на родитеље. Стварани су мали фанатични пропагатори латинства.

Спрега језуита и државе

Језуитске идеје су прихватили, и свим средствима спроводили, польски краљеви Стефан Батори (1575—1587) и Сигисмунд III (1587—1639). Користећи до максимума право „давања“ епископских катедри и манастирских управа, Батори је нарушио сва црквена правила и дисциплину и припремао држави одани кадар. Виша духовна звања су давана као награда за грађанске заслуге и покорност. Тако је, на пример, Батори дозвео на кијевску митрополитску катедру Онисифора Ђевочку, човека сумњиве вере, који се два пута женио. Сам Онисифор је на епископске катедре постављао људе сличне себи, а најчешће и горе од себе. Такви су били Леонтије Пељчицки, епископ пински, Дионисије Збиријуски, епископ холмски, Арсеније Бриљински, епископ пермишљски — сви ожењени, сви људи сумњиве вере, сви крајње богословске незналице и народна саблазан. Све је било потчињено личном богаћењу и грабљењу власти. Епископ изнајмљеном војском ратује против другог епископа. Такав је епископ холмски Теодосије Лазовски, који је са одредом од 2.500 наоружаних људи и девет топова заузео замак епископа красњенског и истерао га из епархије. Епископ луцки, Кирил Терлецки, доцније перјаница унијата, са изнајмљеним татарским четама вршио је упаде у земље суседних епископа. Или кијевски митрополит Силвестар Бјељкевић (1556—1567) који пљачка и присваја земље кијево-печерске лавре, на територији своје сопствене епархије!

Краљ Сигисмунд III, васпитник и оруђе језуита, пуних четрдесет пет година је упорно радио на потпуном ликвидирању православља у својој држави. Унија је била његова опсесија. Сматрао је да су после наведених припрема, за унију створени сви предуслови. Црквом су управљали недостојни, поткупљиви, неморални и властолубиви пастири. Влада има следећи план: довољно је за унију задобити само епископе, тој и таквој унији дати силу и ауторитет државног закона и ствар је готова. Народ и свештенство тако ставити ван закона, уколико не буду следили својим пастирима. Колико су латини били наивни оптимисти види се и из овог примера: Папски нунције Болоњето предложе краљу да позове и самог цариградског, васељенског патријарха да се пресели из Турске у Вилну или Лавов, да ту

ујива гостопримство и помоћ. Он ће се ту, наводно сам пријужити унији.

Добро смишљен и постављен план, нашао је на жесток отпор православног народа, организованог у своја „братства”.

„Братства” — бедем православља

Видевши отуђеност хијерархије, народ Божији се почeo сâм организовати у „братства”. Прва „братства” су се појавила у Вилни и Лавову, тамо где је притисак државе и католичког свештенства био највећи. „Братства” отварају школе по узору на школе у западној Европи. Учитељи су проверени православљани. Ове школе су требало да послуже као противтежа језуитским школама. Патријарх у Цариграду у „братствима” види једину гаранцију одржања православне вере у пољској држави. Патријарх Јоаким је 1586. год. издао повељу лавовском „братству” да има право да опомене и укори чак и епископа и да га одлучи од Цркве „ако се не придржава закона Божијег”.

Многи угледни племићи су стали на страну братства. Међу њима се истичао кнез К. К. Острожскиј. Он је свој дворац претворио у тврђаву православља. Окупио је око себе учене људе. Ту су штампане књиге у заштиту православља и бесплатно растиране по целој Литви. Издају се и богослужбена књиге. Из ове збирке је ушла у историју такозвана „Острожска библија”, први превод Светог писма на руски језик из 1581. год.

Цариградски патријарси и ситуација у Литви

Православна „брата” су обавештавала васељенског патријарха о ситуацији у кијевској митрополији. Али, патријарси су могли мало да учине својим писмима и окружницама. Први, који је покушао да директно делује, био је патријарх Јеремија II (Транос). На путу из Москве, где је учествовао на устоличењу првог руског патријарха Јова 1589. године, задржао се извесно време у Кијеву и Лавову. Уз сагласност краља, он је са катедре удаљио митрополита Онисифора, и послао га у манастир. На његово место је поставио минског архијерја, краљевог штићеника, Михаила Рогозу. Али, на основу података које је имао из извештаја братства, ни у њега није имао поверења. Стога за свог представника, егзарха, не поставља Рогозу, него епископа из Луцка, Кирила Терлецког, коме треба да се, у извесној мери, потчињају сви епископи, укључивши и самог митрополита.

Патријархови поступци, иако добронамерни, створили су опште незадовољство. Рогоза је нерасположен према патријарху, јер је очекивао да ће он бити и патријархов егзарх. Терлецки је незадовољан, јер је очекивао митрополитску катедру. Свештенство и народ су незадовољни, јер су очекивали свеобухватну реформу, а не само делимичне мере. То је ишло тако далеко да је митрополит Рогоза одбио да плати патријарху трошкове његовог боравка на територији митрополије, што је у то време била нормална пракса.

Иначе државне власти, по инструкцијама самог Сигисмунда, примиле су патријарха са највећим почастима. Пре свега, постојала је бојазан да патријарх не присаједини митрополију и епархије на територији Пољске, московској патријаршији. Москва је била 1589. г. проглашена за патријаршију са благословом свих источних патријархата. Ово је очекивало ниже свештенство и народ. Други разлог за изванредни пријем, био је због тога што су краљ, Скарба, Потеј и други заступници уније имали у плану да са патријархом покрену преговоре о унији са Римом, не само православних у Пољској, него о унији целе Источне цркве са Латинском црквом. Патријарх је избегао ове преговоре и пожурио у Цариград, оставивши иза себе незадовољство због нерешених проблема, који су се нагомилали у овом делу Православне цркве, која је била под цариградском јурисдикцијом.

Све ово су искористили језуити. Они шире вести о општем канонском нереду у Православној цркви. Патријарх, наводно, ограничава право и власт епископа и свештеника и подређује их световњацима удруженим у „братства”. Патријарха клеветају као турског шпијуна. Скарба издаје ново издање списа „О јединству Цркве” (1590) и православнима нуди „једино спасносно решење”. Шире се проунијатске идеје, више него икада раније. На чело проунијатског покрета стаје, нико други него највиша личност у митрополији, патријархов егзарх — Кирил Терлецки. Придружују му се и други епископи. Настаје расцеп. На једној страни су епископи, а на другој народ и свештенство. Са народом је неуморни и одважни кнез Острожскиј, а са проунијатским епископатом краљ, државна власт и Католичка црква на челу са језуитима.

Планирана унија је потписана у Брест-Литовску 1596. год. Ужаси деобе и страдања православног народа потрајају око триста педесет година. Иго дуже и теже од татарског ига.

Јован Олбина

Православље у Кини

Почетак православља у Кини везан је за служње православне вере, о којима се до своје смрти, 1700. године, старао свештеник Максим Леонтијев који је живео у Тјанцизину.

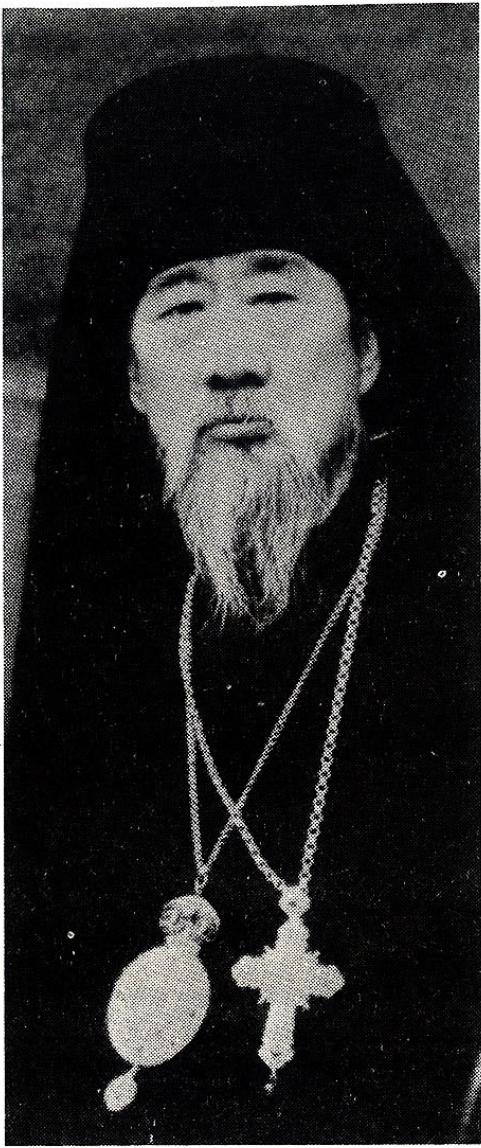
Као и на многим другим странама света, Руска православна црква је основала своју Духовну мисију и у Кини 1716. године. За старешину је постављен архимандрит Иларион (Лежајски). У другој половини 19. века је Духовна мисија била подељена на дипломатско и духовно одељење. Главни религијски центри су установљени у Пекингу, Шајгају, Дунг-дингнг-у, Ургу, Начоу и Калгану. У овом времену су већ преведени на кинески језик Еванђеље и богослужбене књиге, тако да су се како богослужења, тако и мисионарска служба, одвијали на кинеском језику. Први Кинез је рукоположен за православног свештеника 1883. године. То је био о. Митрофан Тци, који је, заједно са 222 православна Кинеза, крвљу својом прославио Бога, јер је за време устанка (1900—1901) убијен. Дан њиховог убиства је проглашен за празник православних Кинеза, а над њиховим моштима је сазидана црква.

Доласком архимандрита Инокентија (Фигуровског) за старешину Мисије, 1896. године, православље је почело брже да се шири и бележи знатне успехе. Архимандрит Инокентије постаје 1902. године први православни епископ у Кини. Његовом заслугом и заузимањем број православних Кинеза 1917. године попео се на 6000. Те године Мисија је имала 24 цркве, 32 капеле, 22 мисионарска седишта, богословију, 2 манастира, мушки и женски, и 21 школу. Као одличан зналац кинеског језика, епископ Инокентије је наставио са радом на превођењу богослужбених књига на кинески језик.

Свети синод Руске православне заједничке цркве поставио је, 1922. године, епископа Инокентија за архиепископа, а потом и за митрополита пекиншког, с тим што је за викарне епископе добио два велика подвигника: владике Симона и Јону, васпитаника спитинских стараца Јосифа и Анатолија.

Митрополита Инокентија је наследио, 1931. године, архиепископ Симон, али само за кратко време јер је кроз две године већ умро.

Владика Јона је успео да организује народне школе и прикупи близу 500

Кинески православни епископ-мученик Симеон (Ду) убијен за време тзв. културне револуције у Кини.

ученика разних националности и вероисповести.

После смрти архиепископа Симеона началником Мисије је постао епископ Виктор, коме је за викарног епископа додељен владика Јован (Максимовић), дотадашњи професор наше Битољске богословије. Митрополит Антоније (Храповицки), шаљући у Кину владику Јована пише: „Место мене самога, ја као чију душу, као моје срце шаљем к ватија владику епископа Јована. То је мали, слаб човек, скоро личи на дете, појавио се као чудо аскетске строгости у наше време свеопште духовне раслабљености“.

Владика Јован служи литургију свакога дана (све до своје смрти). Забележени су многи случајеви исцелења и, вероватно, не се једнога дана појавити једна исцрпна студија о животу овог светитеља наших дана, српског порекла (преци владике Јована су се иселили из наших крајева у време када им је претила опасност да буду насиљно поквицађени).

После Другог светског рата Православна црква у Кини је ушла у састав Московске патријаршије, која је за првог епископа Кинеза посветила Симеона (Ду). У то време је било око 300.000 православних Кинеза, који су у већини случајева, за време Мао-а напустили Кину. Услед политичке ситуације, Православна црква у Кини је постала аутономна 1957. године. На челу ове Цркве, која је бројала 25.000 верујућих, био је архиепископ Василије (Ју фу ан). Седам година доцније, 1964, број се смањио на 20.000 верних. У Пекингу су била још увек отворена два женска манастира и једна школа. За

време тзв. културне револуције, цркве су биле затворене или порушене, а епископ Симеон (Ду) је убијен.

Након престанка гоњења Цркве, једна од четири сачуване цркве у Харбину — црква Покрова пресвете Богородице — је враћена православним Кинезима и у њој сада служи о. Григорије Жу Ши Фу, један од преживелих православних кинеских свештеника.

Преживелу браћу, православне Кинезе, данас можемо помоћи само нашим молитвама, као што то чине и Владика Јован Шангајски и Свештеномученик наших дана Симеон Ду.

ПРЕЛАЗАК У ПРАВОСЛАВЉЕ „ЕВАНГЕЛИЧКЕ ЦРКВЕ“

Фебруара месеца 1979. године у Америци је, од стране неколико протестантских деноминација, формирана „Евангеличка православна црква“. Временом, ова заједница је добила око 1700 чланова, старавјући се да се за све ово време држи православног исповедања вере и литургијске праксе Православне цркве.

Вођство ове заједнице је ступило у везу са Антиохијском православном црквом у САД и на састанку, одржаном 5. и 6. септембра 1986. године, са антиохијским митрополитом Филипом, ова група је примљена у крило Православне цркве. Сви досадашњи чланови ће бити примљени у православље Светом тајном миропомазања, а њихови проповедници ће бити рукоположени у чин ђакона и свештеника. Литургијска пракса је, пак, усклађена са праксом Антиохијске православне цркве. Досадашња Академија Светога Атанасија наставиће и даље са својим радом.

Митрополит Филип са свештенством Евангеличке православне цркве.

ЦРКВА Св. пророка Илије У ЦВЕТОЈЕВЦУ

Село Цветојевац припадало је кроз дуги низ година цркви ресничкој у Реснику, срез крагујевачки. Када је 1926. године регулисана новооснована парохија корманска са селима Корман, Г. Комарице и Цветојевац, после осам година Горње Комарице се додаје парохији ботуњској, а парохији корманској село Маршић, који је дотле припадао Крагујевцу.

Верници села Цветојевац због реке Лепенице, која се врло често изливала и цело поље плавила, тешко су и са великим муком прелазили преко воде да би дошли у цркву у Ботуње на молитву. Зато одлуче да добровољним прилозима и радом подигну цркву у своме селу.

У пролеће 1936. године искупе се мештани Цветојевца и одрже прво саветовање у вези са зидањем храма. Одмах је образован управни одбор за изградњу цркве, у који су ушли: председник хади Милентије Р. Вучетић као први иницијатор за подизање храма, за благајника је изабран Миодраг Стевановић, а за секретара свештеник Милисав Живановић, парох кормански, који је водио сву евиденцију приложника; остали чланови били су: Чедомир Стевановић, Владимира Вучетић, Драгољуб Јовановић, Душан Ристић, Милан Милићевић, Вићентије Милосављевић и др.

Одмах се кренуло у акцију прикупљања добровољних прилога од појединача по селима Цветојевцу, Јовановцу, Н. Милановцу, Ботуњу, Милатовцу, Корману, Г. и Д. Комарицама, Крагујевцу и др.

Те године врши се припрема грађевинског материјала: опеке, песка, шљунка, гвожђа, цемента и др.

У јесен одређено је и место где ће се црква подићи: један део сеоске порте и други део у величини од 0,25 ари откупљен је од Сртена Вукаловића, па је црквена порта добила површину од 0,40 ари земљишта.

Црква у Цветојевцу грађена је пуне три године. Црквено-грађевински одбор се обратио молбом Министарству грађевина да изда план за подизање цркве у Цветојевцу, која би носила назив „Спомен црква изгинулих ратника у I светском рату”.

Министарство грађевина, у сагласности са црквеним великодостојницима, одмах издаје план са потребним предрачуном. У овом плану цркве предвиђена је и крипта за смештај костију ратника из околине Крагујевца изгинулих у I светском рату.

У јесен 1936. године, на добровољној бази, отпочело се копањем темеља. Главни мајстор за зидање и надзор радова око изградње цркве био је Фрања Дохар, по вероисповести римокатолик, а по народности Аустријанац.

Освећење темеља храма извршили су: Високопречасниprotoјереј Димитрије Стевановић, архијерејски намесник града Крагујевца, свештеник Драгослав Величковић, парох крагујевачки и надлежни парох кормански свештеник Милисав Живановић.

Црква је рађена у српско-византијском стилу. Изградња је трајала пуне три године. Завршена је јула 1939. године.

Иконостас је израдила столарска радионица у Крагујевцу. Иконе су рад И. Ковачевића, иконописца из Крагујевца. Два звона су прилог „Спомен цркви изгинулим ратницима у I светском рату од стране краљевског двора”. Богослужбене књиге и св. сасуди набављени су преко своје, београдско-карловачке епархије у Београду.

Половином августа 1939. године црква у Цветојевцу била је у погпуности припремљена за освећење. Црквено-грађевински одбор упутио је молбу, преко архијерејског намесника у Крагујевцу, Његовој Светости патријарху Гаврилу, да освети новоподигнути храм у Цветојевцу. Његова Светост даје благослов за освећење цркве и 19. августа упућује свога викарног епископа Дионисија у Цветојевцу. Дан освећења цркве био је најрадоснији и најсвечанији дан у животу мештана села Цветојевца. Спремало се навелико и жељно очекивао долазак Епископа који је дошао возом из Београда до Милутоваца у пратњи председника Црквеног суда протојереја Василија Бранковића. На станици Епископа су дочекали младићи и девојке као и мноштво народа у српској народној ношњи. Четири младића из Цветојевца, јашући на коњима, са српском тробојком ишли су испред Епископа који се возио у кочијама. Испред цркве Епископа је дочекало мноштво народа са надлежним парохом о. Милисавом који је поздравио Епископа и његову пратњу.

Бденије су служили: прота Васа Бранковић из Београда, прота Радован Цветић, заменик архијер. намесника крагујевачког, прота Милутин Симић, свештеник Тихомир Стојановић парох реснички свештеник Милисав Живано-

вић надлежни парох кормански, и јакон Стеван Закић из Крагујевца.

У недељу (19. августа) народ је почeo рано да се окупља око цркве да дочека Епископа. Тачно у 8 часова отпочео је чин освећења храма. Поред Епископа саслуживали су: прота Васа Бранковић из Београда, прота Радован Цветић из Крагујевца, прота Милутин Симић из Кусадка, свештеник Богдан Ивановић парох жировнички, свештеник Тихомир Стојановић парох реснички, игуман Сава Митровић духовник манастира Грнчарице, свештеник Милисав Живановић парох кормански, и јакон Стеван Закић из Крагујевца.

После Свете литургије одржан је паастос изгинулим ратницима у I светском рату, а чије кости (око 25 војника) леже у крипти. По завршном паастосу Владика је окупљеном народу најпре пренео благослов Његове Светости патријарха, а затим је похвалио труд и дело Цветојевчана око подизања храма који је посвећен св. пророку Илији.

Око 12 часова постављена је заједничка трпеза хришћанске љубави за све присутне. У току ручка надлежни парох о. Милисав је подигао здравицу за Његову Светост патријарха као и његовом викару. Епископ је наздравио за ктиторе и приложнике као и за мештане села Цветојевца.

Око 17 часова Епископ је, уз звуке звона, кренуо са пратњом на железничку станицу у Милутовац, срдачно испраћен за Београд.

За рад на парохији корманској о. Милисав Живановић је одликован протојерејским чином.

Године 1958. на упражњену корманску парохију долази свештеник Миле Малешевић, клирик епархије жичке.

Године 1979. прота Миле Малешевић покреће акцију за подизање црквног дома код цркве у Цветојевцу. Заузимањем проте Мила и црквеног одбора, а уз ангажовање Цветојевчана, црквени дом је подигнут и његово освећење заказано је за дан храмовне славе 1981, на Св. пророка Илију, којом приликом је владика Сава учинио канонску посету селу Цветојевцу.

Првог децембра 1985. године прота Миле се, по својој жељи повлачи са парохије корманске а на коју долази свештеник Живота Марковић из Влашке, архијерејско намесништво младено-вачко.

За труд и рад на Њиви Господњој прати Миле Малешевић је, на предлог надлежног архијереја, одликован од стране Св. архијерејског синода правом ношења напрсног крста.

(Из Летописа цркве у Цветојевцу)

Еванђеље по Јовану

ПРЕВОД И ТУМАЧЕЊЕ

Апостол и еванђелист Јован, син Зеведеја и Саломе (Мк. 15, 40; Мт. 27, 56), пре но што је пошао за Господом био је ученик Јована Крститеља (Јн. 1, 35—40). Када га је Спаситељ из родитељске куће по други пут позвао заједно са његовим братом Јаковом (Мт. 4, 21—22), прилази му заувек и више га не напушта. Као Христов апостол показао је ватрену ревност (Мк. 9, 38; Лк. 9, 54; Мт. 20, 22; Мк. 3, 17) и оданост,

због чега је постао Учитељев мезимаш (Јн. 21, 7); присуствовао је преображењу (Мк. 9, 2), молитви у Гетсиманији (Мт. 26, 36—38), Тајној вечери (Јн. 13, 23) и једини од апостола био под крстом, када му је Исус поверио своју мајку (Јн. 19, 26—27). После силаска Светог Духа на апостоле Јован је, заједно са апостолом Петром, делао у Јерусалиму (Дела ап. 3, 1—3, 31; Гал. 2, 9) и Самарији (Дела ап. 8, 14—25), а доцније у Ефесу, као старешина малоазијских цркава. Неко време био је прогнан на острво Патмос, где је написао своје Откривење. Умро је у Ефесу у дубокој старости око 104. године.

Подстакнут од пријатеља и малоазијских епископа Јован пише Еванђеље — пошто је више година надахнут Светим Духом размишљао о Христовој науци — са циљем који сâм истиче: „А ова су записана да ви верујете да је Исус Христос, Син Божији, и да верујући имате живот у његово име” (Јн. 20, 31). Он излаже догађаје хронолошки, нагла-

шавајући две главне чињенице: 1) Све јаснију манифестацију божанске славе Исуса Христа, и 2) Заслепљеност и непријатељство неверних Јевреја, које је све више расло.

Еванђеље је написано за хришћане из многобоштва, на грчком језику, у последњој деценији 1. века.

О карактеру Јованова еванђеља говори Климент Александријски: „Последњи (од еванђелиста) је Јован. Видећи да су остала тројица осветила људску страну Исусова живота, он је саставио духовно еванђеље”, за које Ориген каже: „Цвет Библије су еванђеља, а цвет Еванђеља је Јованово еванђеље”.

Нов, савремен превод и тумачење др Емилијана Чарнића објавила је издавачка установа „Каленић”, 34000 Крагујевац, М. Тита 69.

Цена књизи је 2.000 динара.
Поруџбине код издавача и писца (Е. Чарнић, 11000 Београд, Мајора Илића 13/III).

Сава, епископ шумадијски

Из епархијског летописа

ЕПИСКОП САВА У СВЕТОЗАРЕВУ

У прву недељу по Божићу — Недељу Богоотаца (11. јануара) — Његово Преосвештенство епископ шумадијски г. Сава је учинио канонску посету јагодинској Новој цркви. Свештенство и присутни народ сачекали су Епископа на улазу у храм.

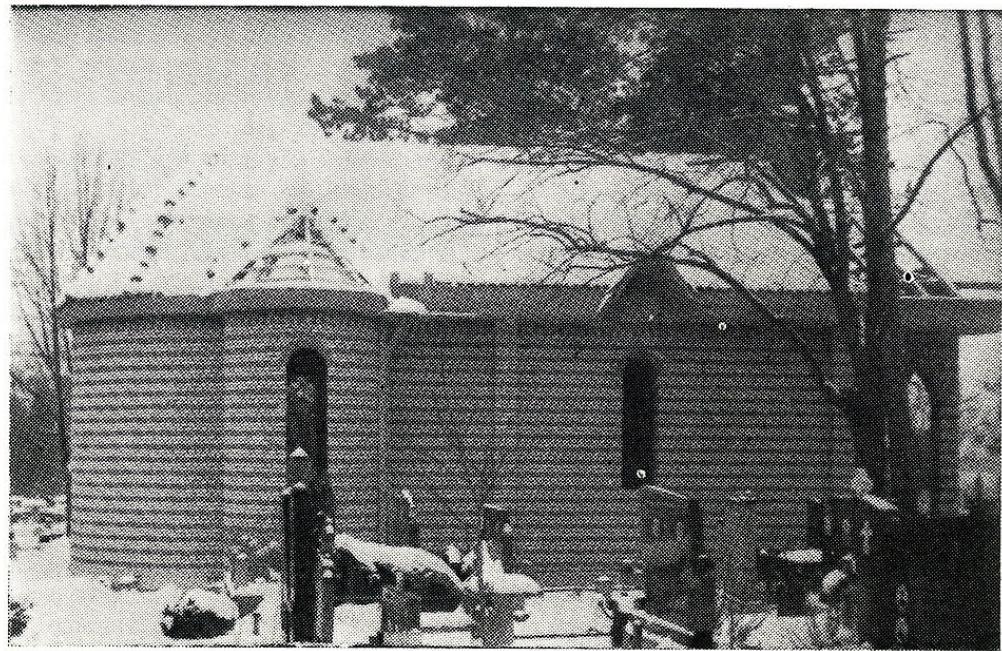
Света литургија, коју је служио Његово Преосвештенство уз саслужење четворице свештенослужитеља и ђакона, отпочело је у осам часова. У току Свете литургије Преосвештени се обратио присутним и поучио их о догађајима који су се дододили после рођења Богодетета у Витлејему.

После Свете литургије и краћег предаха, Његово Преосвештенство је, у пратњи старешине храмаprotoјереја Радосава Мијатовића, председника црквене општине и свештенства Нове и Старе цркве, обишао градилиште нове гробљанске цркве Светога Ђорђа чија је изградња у току (стара гробљанска црква је прошле године, од стране пропалника, запаљена и изгорела до темеља). Епископ Сава је изразио радост што се радови на новом храму успешно обављају.

(О. Д. Д. С.)

Нова гробљанска црква Светога Ђорђа у Светозареву у изградњи.

ПРОСАВА СВЕТОГА САВЕ У МАНАСТИРУ ДИВОСТИНУ

И ове године, у манастиру Дивостину је свечано прослављен празник нашег првог архиепископа и просветитеља, Светога Саве. Прослава је одржана у недељу, 25. јануара, а отпочела је архијерејском Литургијом, коју је служио Његово Преосвештенство епископ шумадијски господин др Сава, уз саслужење два свештеника, једног свештеномонаха и два ћакона.

У току богослужења, у којем је учествовало мноштво народа и деце, који су цркву испунили до последњег места, епископ Сава је рукоположио ћакона Милорада Поповића у чин презвитера, а свршеног богослова Ђорђа Маринковића у чин ћакона.

После заамвоне молитве епископ Сава је пререзао светосавски славски колач, који је потом преломио са Томицом Милошевићем, учеником из Шумарица, овогодишњим домаћином прославе у манастиру Дивостину. По завршеној Светој литургији, Његово Преосвештенство је присуствовао приредби, приређеној у славу и част Светог Саве, која је одржана у сали манастирског конака. У програму је учествовао велики број деце, која су својим песмама и рецитацијама с љубављу величала своју школску славу и заштитника Светог Саву. Програм је завршен Светосавском химном, коју је певао сав присутни народ. На крају је извршен избор домаћина за следећу годину, после чега је уследило послужење, које су домаћини приредили за све присутне.

По завршеној приредби Његово Преосвештенство епископ Сава је отпутовао у своју резиденцију.

(о. Ф.)

СВЕТИ САВА СВЕЧАНО ПРОСЛАВЉЕН У КРАГУЈЕВЦУ

У Крагујевцу је на врло свечан начин прослављен Свети Сава, како у Саборном храму тако и у Старој цркви крагујевачкој.

У Саборном храму свету литургију служио је Његово Преосвештенство епископ Сава уз саслужење шест свештенослужитеља и два ћакона. У току Литургије Преосвештени је ћакона Драгишу Смиљковића, будућег пароха белушићког рукоположио у чин свештеника.

На Литургији је певао октет Катедралног храма и знатно допринео благољепију празничног богослужења.

Причастен је певао Квартет г. Драгослава Аксентијевића — Павла из Београда, који нигује стару српску музику

(по записима и неумама). Са овом ста-ром духовном музиком они су се про-чули и ван наше земље, а крагујевачкој јавности су се данас представили по први пут и најшли на одушевљени пријем, тим пре што нас је ова музика вратила у дане Савиног подвижништва у Светој Гори Атонској.

На Литургији је проповедаоprotoје-реј Драгиша Јевтић, парох крагујевач-ки, а на тему: Значај Светога Саве и његовог дела за нашу Цркву и српски народ.

На крају Литургије пререзан је слав-ски колач, а потом је уследио Светосав-ски програм од одабраних рецитација, који је припремио свештеник Живорад Суботић, парох крагујевачки.

Светосавска академија

Круна Светосавске прославе у Крагујев-цу је традиционална академија која је изведена у сали Епархијског центра, са почетком у 18 часова. Сала, иако вели-ка, и овога пута се показала малом да прими све оне посетиоце који се инте-ресују за овај догађај и доживаља.

Тачно у 18 часова у салу је ушао, топло поздрављен од свих, Преосвештени епископ Сава.

Пошто је Хор младих отпевао тропар Св. Сави, о Ненад Михајловић, парох крагујевачки, који је са пуно труда и љубави припремио програм, обратио се присутним и у уводном делу осврнуо се на два прошлогодишића догађаја: на прославу 800-годишњице манастира Сту-денице, и на наставак радова на довршењу давно започетог Светосавског хра-ма на Врачару, чија је изградња у току, а на коме српски нововековни задуж-бинарски дух полаже испит пред исто-

Сцена из позоришног комада „Кумова клетва“ изведеног у оквиру Светосавске академије.

ријом и пред генерацијама које долазе. Затим је о. Ненад наговестио пра славу 40-годишњице постојања Шумадијске епархије и на крају поздравио све присутне и честитао српску славу Светога Саве.

Одмах је уследила и прва рецитација „Поздрав”, а затим друга: „Горе лепе, горе српске...” као и рецитација, про изнета од стране трију девојчица, посвећена зидању Светосавског храма.

Квартет г. Драгослава Аксентијевића — Павла отпевао је неколико композиција из духовне ризнице старе српске духовне музике од Кир-Стефана Србина: а) Придите ви земнородни; б) Вкј сите; в) Алилуја и г) Терирем, а њихово извођење је награђено бурним аплаузом од стране присутних.

Бисер академије био је позоришни комад, по приповетки Јанка Веселиновића, „Кумова клетва”, који су врло успешно извели чланови драмске секције Верско-добротворног старатељства из Крагујевца.

Химном „Ускликнимо с љубављу...”, певаном од стране свих присутних, завршена је овогодишња свечана Светосавска академија.

(о. Д. С. Ј.)

Часници овогодишње Светосавске академије у Крагујевцу.

Чланови верско-добротворног старатељства из Крагујевца

НА СВЕТОСАВСКОЈ АКАДЕМИЈИ У КРЊЕВУ

После успешно изведеног програма на Светосавској академији у Крагујевцу, на којој је изведен позоришни комад „Кумова клетва”, уследио је, од стране црквене општине из Крњева, позив извођачима да посете Крњево и прикажују је овај комад и Крњевцима.

Житељи Крњева, познати по својој оданости Богу, Цркви, Светом Сави, као и своме Светосавском храму који са љубављу зидају, улажући све своје духовне и материјалне моћи — учинили су, заједно са својим вредним свештеником о. Драганом Јелићем, да представа буде успешно изведена и са задовољством прихваћена. За госте из Крагујевца Крњевци су, по завршеној представи, приредили послужење и поделили пригодне поклоне.

(о. Н. М.)

НОВЕ КЊИГЕ

У издању „Каленића”, издавачке уста нове Епархије шумадијске (Улица маршала Тита 69, 34000 Крагујевац) изашле су следеће књиге:

1. МИНЕЈ ЗА АВГУСТ, у тврдом поvezу, на 634 стране. Цена књиге је 6.000 динара и шаље се поуздењем.

2. БИБЛИЈА ЈЕ У ПРАВУ (друго издање). Под тим насловом је, у преводу Војислава Утића, изашла књига др Вернера Келера, немачког археолога, историчара и публицисте, који је сваки живот посветио проучавању историјских докумената и археолошких налаза, и њиховом упоређивању са библијским казивањима. Резултати његовог рада покazuju да је Свето писмо у праву.

Ова књига је досад преведена на 24 језика, а издаја је у тиражу од скоро десет милиона примерака. Сада је опет имамо на српском језику, јер је прво издање одавно распродато. Књига има 456 страница, 50 фотографија и 85 цртежа и географских карата.

Цена књиге је 3.500 динара и шаље се поуздењем.

На празник Богојављења пред Саборном црквом у Крагујевцу, 1987.

5

6

1. Манастир Каленић близу Рековца, посвећен Ваведењу Пречисте Ђеве — Богородице. Саградио га је Богдан протодовијар (или протовестијарх, или српски: велики казнац — великодостојник — управник владарских финансија) за време деспота Стефана Лазаревића, између 1407. и 1413. године. Црква је подигнута под утицајем архитектуре дворске цркве кнеза Лазара — Лазарице у Крушевцу; више пута је страдала и била обнављана; стручно је обновљена 1929. Оригиналне композиције живописних фасада, и елегантне пропорције, стављају ову цркву у ред најлепших грађевина моравске школе и византијског градитељства. Њен живопис, мада оштећен, припада најбољим ликовним целинама српског средњовековног сликарства. Сачувани су ликови оснивача манастира — великодостојника Богдана, његове супруге Милице и брата Петра, као и лик Деспота Стефана.

2. На дан Св. Саве, зе време сечења славског колача у Саборној цркви у Крагујевцу, 1987.

3. У дворани Епархијског центра у Крагујевцу за време овогодишње Светосавске академије.

4. После овогодишње Светосавске прославе у Наталинцима, учесници су се сликали пред својом црквом.

5—6. За време Св. литургије и чина резања славског колача на дан Св. Саве 1987, у Старој цркви у Крагујевцу.

7. Црква Св. пророка Илије у Цветојевцу (уз чланак у овоме броју).

8. Преосвећени епископ Сава са малим слављеницима ломи славски колач на овогодишњој прослави Св. Саве у манастиру Дивостињу.

9. Пред манастирским храмом у Дивостињу, после овогодишње Светосавске прославе.